

Wrzesiński, Wojciech

Podsumowanie obrad : (streszczenie)

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 2, 215-218

1978

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Wojciech Wrzesiński

PODSUMOWANIE OBRAD (Streszczenie)

Zainteresowanie tematyką naszych obrad, ujawnione już w trakcie przygotowań do spotkania jak i w czasie jego przebiegu, potwierdziło aktualność problematyki. Referaty, nierzadko proponujące przyjmowanie różnorodnych, często wzajemnie się wykluczających rozwiązań, wskazywały na różnorodność realizowanych współcześnie koncepcji, decydujących tak o kształcie publikowanych monografii, jak i charakterze prac organizacyjnych, prowadzonych przed ich ogłoszeniem. Spotkanie nasze nie przyniosło i nie mogło przynieść w tej sprawie ujednoczenia stanowisk. Szczególne znaczenie dla dalszych dyskusji, jakie w sprawie monografii regionalnych, a nawet szerzej — w ogóle badań regionalnych będą się toczyć — miał aktywny udział w naszym spotkaniu wybitnego przedstawiciela nauk geograficznych, prof. Kazimierza Dziewońskiego, który zwrócił uwagę historykom na wiele ważnych zagadnień dla rozwiązywania badań regionalnych, wskazując na perspektywy wynikające z kształtowania nowych regionów współczesnych dla badania przeszłości.

Żywo dyskutowanym zagadnieniem było określenie granic regionu. Stanowiło to uznany punkt wyjścia dla charakterystyki przedmiotu zainteresowania poszczególnych monografii. Konferencja dostarczyła wielu dowodów, potwierdzających potrzebę odwoływania się w badaniach regionalnych do granic historycznych, wskazując przy tym na niebezpieczeństwa towarzyszące różnorodnym próbom opierania się na często zmieniających się współczesnych granicach administracyjnych. W chwili obecnej spotykamy się z różnorodnymi rozwiązaniami, chociaż często próby sztucznego wtłoczenia we współczesne granice jednostek administracyjnych starych regionów historycznych powodują poważne uchybienia merytoryczne, uniemożliwiają przedstawienie ciągłości przeobrażeń dziejowych.

Konferencja potwierdziła niejednolite nasycenie obszaru całej Polski monografiami lokalnymi. Stopień nasycenia nie odpowiada wcale znaczeniu w przeszłości poszczególnych regionów, ani ich randze współczesnej. Istnieje potrzeba zwiększenia inicjatorskich funkcji Towarzystwa Historycznego w kierunku opracowania monografii tych regionów, które zasługują na to z uwagi na ich rangę w przeszłości. Dla odpowiedniego kierowania tymi działaniami niezbędne jest dokonanie pełnego przeglądu stanu badań nad regionami w całym kraju, aby dojść do porównywalnych ustaleń o nasyceniu poszczególnych obszarów owymi monografiami oraz o istnieniu gdzie indziej białych plam.

Referaty i dyskusja jeszcze raz powróciły do określenia miejsca regional-

nych badań w ogólnokrajowym nurcie polskiej nauki historycznej. Wskazywano na pewną deprecjację badań regionalnych, jakże często wywołaną niedostatkami warsztatu naukowego osób takie badania prowadzących, przede wszystkim w zakresie krytyki źródeł. Podnoszono szczególnie niedostatki badań nad historią najnowsza, gdzie pragmatyzm i dydaktyzm, tłumaczony często presją trywialnie pojmowanego „zamówienia społecznego”, utrudnia proces poznawania przeszłości. Sytuacja taka rodzi szereg poważnych trudności przy pracach syntetycznych, dotyczących całego państwa. Wskazywano na konieczność podejmowania różnorodnych kroków, które by zapewniały wyższą jakość publikacji regionalnych, także i przez wcześniejsze lepsze przygotowanie do ich prowadzenia.

W referatach i dyskusjach zastanawiano się nad możliwością i celowością opracowania i stosowania jednolitego modelu monografii regionalnych. Zdecydowana większość uczestników spotkania odrzucała taką możliwość. Za takim stanowiskiem przemawiało zróżnicowanie przeszłości poszczególnych regionów oraz różnorokie możliwości organizacyjne i badawcze występujące w poszczególnych ośrodkach, gdzie monografie powstają. Z powszechnym uznaniem spotkały się postulaty dotyczące interdyscyplinarnego charakteru monografii, ale prowadzące nie tylko do powstawania zbioru różnorodnych szkiców, lecz rzutuujące już na badania w trakcie prowadzonych studiów. Wskazywano na szczególną funkcję redaktora monografii, który nie może się ograniczać jedynie do prac technicznych, ale powinien posiadając określoną koncepcję oddziaływać na kształt przygotowywanej książki w trakcie prowadzonych badań. Uznając potrzebę poprzedzenia popularyzacji wcześniejszymi badaniami, wskazywano na niebezpieczeństwo kiedy, co nie jest wcale rzadkie, sytuacja jest akurat odwrotna. Innym niebezpieczeństwem, utrudniającym oddanie pełnego obrazu dziejów miasta czy regionu, jest celowo lub nieświadomie przeprowadzana jednostronna selekcja faktów. Prowadzi to do skrzywienia dziejów danego regionu. Sprawą szczególnie trudną jest opracowywanie monografii tych regionów, które powróciły do Polski dopiero po II wojnie światowej. A tam przecież znaczenie tych monografii jest bardzo ważne.

Ostatnia reforma administracyjna postawiła przed historykami, prowadzącymi studia regionalne, nowe zadania, wcale nie zmieniając ich funkcji społecznej. Powstaje konieczność ukształtowania nowych rozwiązań organizacyjnych w określaniu badań regionalnych. Konferencja wskazała na zadania stojące w tym zakresie przed oddziałami Polskiego Towarzystwa Historycznego, które spotykają się z nowymi zamówieniami na monografie lokalne. Kształt monografii regionalnych decyduje się w trójkącie, jaki tworzą: mecenas reprezentujący zarazem zamówienie społeczne, zespół badaczy, będący równocześnie zespołem autorskim, oraz wydawca, który w jakimś stopniu chce występować w imieniu odbiorcy, czytelnika. Dyskusja wykazała, że decydujące znaczenie winien posiadać drugi człon, że niedoceniając jego roli prowadzi do niekorzystnych dla ostatecznego kształtu książki uchybień. Jednakże możliwość osiągnięcia takiej sytuacji jest uzależniona przede wszystkim od faktycznego, a nie tylko formalnego autorytetu tej grupy i kształtuje się w sposób zróżnicowany, w zależności od lokalnej sytuacji. Nie wszędzie w Polsce są warunki zapewniające grupom badaczy odpowiedni autorytet.

W takich wypadkach niezbędne stanie się odpowiednie oddziaływanie silniejszych środowisk historycznych, przy pomocy Zarządu Głównego PTH.

Zarówno dyskusja, jak i referaty wykazały, że zmienia się funkcja monografii regionalnych, ale wcale nie zmniejsza się zapotrzebowanie na takie książki. Muszą one jednak odpowiadać nie tylko ambicjom lokalnym, ale zarazem reprezentować wysoki poziom naukowy, odpowiadający współczesnym wymogom polskiej nauki historycznej.

ZUSAMMENFASSUNG DER BERATUNGEN (gekürzte Fassung)

Die Aktualität der von uns aufgegriffenen Problematik wurde bereits während der Vorbereitungen zum unseren Treffen und auch während seiner Dauer durch ein grosses Interesse bestätigt. In den Referaten wurden verschiedene Lösungen vorgeschlagen, die öfters im Widerspruch zueinander standen. Dabei wurde auf die Verschiedenartigkeit der heutzutage in Realisierung begriffenen Konzeptionen hingewiesen, die dann sowohl über die endgültige Gestalt der zur Veröffentlichung gelangenden Monographien, als auch über die vor ihrer Publikation geführten Organisationsarbeiten entscheiden. Unser Treffen konnte in dieser Hinsicht keine Vereinheitlichung der Stellungnahmen zustandebringen. Eine besondere Bedeutung für die weiteren Diskussionen hatte die aktive Teilnahme an unserer Tagung des hervorragenden Vertreters der geographischen Wissenschaften, Prof. Kazimierz Dziewoński, welcher die Historiker auf eine Reihe der für die Regionalforschung wichtigen Fragen aufmerksam machte, indem er auf die von der Neugestaltung der heutigen Regionen für die Erforschung der Vergangenheit resultierenden Perspektiven hingewiesen hatte.

Zu den lebhaft diskutierten Fragen gehörte die Bestimmung der Grenzen einer Region. Diese Frage wurde zu einem anerkannten Ausgangspunkt für die Charakteristik des Interessengegenstandes bei den einzelnen Monographien. Es wurden auf der Konferenz mehrere Beweise dafür erbracht, dass in den historischen Forschungen die geschichtlichen Grenzen berücksichtigt werden müssen, und, dass in der Anlehnung an die öfters variierenden Verwaltungsgrenzen vielfache Gefahren stecken. Im Augenblick haben wir mit verschiedenartigen Lösungen zu tun; dabei haben die künstlichen Versuche, die alten geschichtlich gewordenen Regionen in die heutigen Verwaltungsgrenzen hineinzupressen, ernsthafte Sachfehler zur Folge, welche die Darstellung der Kontinuität der geschichtlichen Umwandlungen unmöglich machen.

Bei der Konferenz wurde die uneinheitliche Erfassung der Gebiete Polens durch die Lokalmonographien festgestellt. Der Grad der „Sättigung“ der einzelnen Gebiete mit Monographien steht in keinerlei Übereinstimmung mit der Bedeutung dieser Gebiete in der Vergangenheit, aber auch mit ihrem heutigen Rang. Es besteht die Notwendigkeit, die Initiativfunktion der Polnischen Historischen Gesellschaft in der Richtung der Bearbeitung von Monographien für diejenigen Regionen zu vergrössern, die es aus Rücksicht auf ihren Rang in der Vergangenheit verdienen. Für die entsprechende Ausrichtung dieser Forschungen ist es notwendig, eine vollständige Übersicht des Standes der Regionalforschung in dem gesamten Lande durchzuführen, um vergleichbare Daten über die Sättigung einzelner Regionen mit Monographien und über die Existenz von weissen Flecken anderswo zu erlangen.

In den Referaten und in der Diskussion wurde die Stellung der Regionalforschungen in der gesamten Strömung der polnischen Geschichtswissenschaft noch einmal eingehend behandelt. Dabei wurde auch auf eine gewisse Abwertung der Regionalforschungen hingewiesen, die öfters durch die ungenügende methodische Vorbereitung der diese Forschungen betreibenden Personen verursacht, insbesondere im Bereich der Quellenkritik. Diese Mängel sind im Bereich der neuesten und Zeitgeschichte am fühlbarsten, wo die geschichtliche Erkenntnis durch den Pragmatismus und Didaktismus vernebelt wird, die als „gesellschaftliches Bedürfnis“ hingestellt werden. Eine derartige Situation lässt eine Reihe von ernsthaften Schwierigkeiten bei den Versuchen einer Synthese auftauchen, die das gesamte Staatsgebiet umfassen soll. Die Notwendigkeit von Massnahmen zur Hebung des Niveau der regionalen Publikationen, darunter frühere Vorbereitung ihrer Autoren für die Forschungsarbeit, wurde hervorgehoben.

In den Referaten und in den Diskussionsbeiträgen wurde die Möglichkeit und Zweckmässigkeit der Ausarbeitung und Anwendung eines einheitlichen Modells der regionalen Mo-

nographien erörtert. Die meisten Tagungsteilnehmer haben sich gegen eine derartige Möglichkeit ausgesprochen. Die Richtigkeit einer differenzierten Objektauffassung ist mit der verschiedenen Vergangenheit der einzelnen Regionen verbunden und nicht weniger auch mit den verschiedenen Möglichkeiten der einzelnen Forschungskreise, in denen die Monographien entstehen. Eine allgemeine Anerkennung fand die Forderung nach dem interdisziplinären Charakter der Monographien, die jedoch nicht nur zur Entstehung von Sammelausgaben verschieden gearteter Essays führen sollen, sondern bereits in der Forschungsphase sich bemerkbar machen sollen. Dabei wurde die besondere Funktion des Redakteurs einer Monographie hervorgehoben, der sich keineswegs auf technische Dinge beschränken darf, sondern aufgrund einer eigenen durchdachten Konzeption die künftige Gestalt des in Vorbereitung befindlichen Buches ebenfalls während der vorausgehenden Forschungen beeinflussen soll. Die Notwendigkeit der Erhaltung der Reihenfolge: erst Forschung, dann Popularisierung, wurde anerkannt, zugleich aber wies man auf zahlreiche Fälle hin, in denen die Reihenfolge genau umgekehrt war. Eine andere Gefahr, die eine vollständige Darstellung der Geschichte einer Stadt, oder einer Region unmöglich macht, ist eine zweckbezogene, oder auch unbewusst durchgeführte Auswahl der berücksichtigten Fakten. Es führt zu einer Verdrehung der Geschichte der gesamten Region. Besondere Schwierigkeiten entstehen in dieser Hinsicht bei der Bearbeitung von Monographien derjenigen Regionen, die erst nach dem Zweiten Weltkrieg mit Polen wieder vereinigt wurden. Da ist aber auch ihre Bedeutung besonders wichtig.

Die letzte Verwaltungsreform hat vor den Regionalhistorikern neue Aufgaben gestellt, wobei aber ihre gesellschaftliche Aufgabenstellung unverändert geblieben ist. Es besteht nun die damit verbundene Notwendigkeit, neue organisationelle Lösungen bei der Bestimmung der Regionalforschungen zu erarbeiten. Die Konferenz hat auf die in dieser Hinsicht vor den Zweigstellen der Polnischen Historischen Gesellschaft stehenden Aufgaben hingewiesen, von denen neue lokale Monographien erwartet werden. Die Gestalt einer regionalen Monographie wird in einem Dreieck entschieden, dessen Teile aus dem „Mäzen“, der zugleich die gesellschaftlichen Bedürfnisse repräsentiert, dem Forscherkreis, der zugleich ein Autorenkreis ist, und dem Verleger, der in einem gewissen Grade den Abnehmer, den Leser, vertreten will. In der Diskussion wurde es nachgewiesen, dass von diesen drei Faktoren, die entscheidende Bedeutung der zweite, d. h.: Forscher = Autor, besitzt, und, dass eine Unterschätzung seiner Rolle zu den für die endgültige Gestalt des Buches ungünstigen Fehlleistungen führt. Die reale Möglichkeit jedoch, eine derartige Situation zustandezubringen, ist aber von einer wirklichen, und nicht nur formellen, Autorität einer derartigen Forschergruppe abhängig und sieht in den vielen konkreten lokalen Verhältnissen recht verschiedentlich aus. Nicht überall in Polen gibt es Bedingungen, die den Forschern eine entsprechende Autorität gewährleisten. In solchen Fällen wird es sich notwendig erweisen, die stärkeren Forschungszentren mit Hilfe des Vorstandes der Polnischen Historischen Gesellschaft mitwirken zu lassen.

Sowohl in der Diskussion, als auch in den Referaten wurde es nachgewiesen, dass die Funktion der regionalen Monographien sich zwar ändert, dass aber die Nachfrage nach derartigen Büchern sich keineswegs vermindert. Sie müssen aber nicht nur den lokalen Bedürfnissen entsprechen, sondern zugleich ein hohes wissenschaftliches Niveau aufweisen, welches den modernen Erfordernissen der polnischen Geschichtswissenschaft entsprechen würde.

Übers. J. Serczyk.